

# ЕДУКАЦИЈА ЗА МЕДИУМСКА И ИНФОРМАЦИСКА ПИСМЕНОСТ ВО ВРЕМЕ НА ДЕЗИНФОРМАЦИИ: СОГЛЕДУВАЊА НА ПРОФЕСОРИТЕ И НА СТУДЕНТИТЕ НА УЈИЕ

Албулена Халили  
Едлира Палоши Диша  
Демуш Бајрами  
Шемседин Ибрахими



УДК: 316.472.3:373.5.091.212]:303.621.33(497.7)



# Апстракт

---

Живееме во ера на дезинформации и во тек е револуција на пропагандата, која раѓа кривки демократи, ранливи граѓани, помалку компетентни размисли и дискусии, нови форми на субверзија, злоупотреба на информации од трети страни итн. Северна Македонија е многу фрагментирано и длабоко поделено општество, што остава простор злонамерните актери да извршат влијание за да ги постигнат своите геополитички цели, како што се дестабилизирање, слабеење на врските со Западот или само зголемување на своето присуство. Отпорноста, на тој начин, стана штит во современата информациска војна. Образованието за медиумска и информациска писменост, преку развивање на критичкото размислување кај младата генерација, е *conditio sine qua non* за градење отпорност на дезинформации. Оваа студија тврди дека универзитетите како катализатори на промени имаат мисија да го водат процесот на градење општествена отпорност, преку едукација за медиумска и информациска писменост. Во овој труд, истражувачите од Истражувачкиот кластер за медиумска писменост и дезинформации на Институтот Макс ван дер Штул (MVDSI) од Универзитетот на Југоисточна Европа (УЈИЕ), преку пристап со комбинирање квалитативни и на квантитативни методи, ги испитуваат перцепциите на членовите на академскиот кадар и на студентите на УЈИЕ во однос на образованието за медиумска и информациска писменост на универзитетско ниво. Податоците од прашалникот за персоналот (n=45) сугерираат дека мнозинството членови на академскиот кадар на сите факултети и институти на УЈИЕ го перципираат образованието за медиумска и информациска писменост како еден од начините младите луѓе да се направат отпорни на дезинформации. Студентскиот прашалник (n=105) откри слични резултати. Студентите на УЈИЕ ја истакнаа својата желба за воведување на Медиумската и информациската писменост како избран предмет во нивните наставни програми, како еден од најдобрите начини да станат отпорни на дезинформации на интернет. Начините и модалитетите на имплементација и содржината на наставната програма оставаат предмет на истражување.

**Клучни зборови:** дезинформации, отпорност, образование за медиумска и информациска писменост, УЈИЕ.



# 1) ВОВЕД

Во денешната дигитална доба, информациите се попристапни од кога било досега. Интернетот и социјалните медиуми им го олеснија пристапот на поединците, како и можноста за споделување информации каде што поединецот може да биде и креатор на пораката. Преплавеноста од информации на интернет, исто така, доведе до зголемување на намерните лажни информации (дезинформациите) и на ненамерните лажни информации (мисинформациите). Поради ширењето лажни информации и информации што водат до заблуди, се појави потребата да се зборува за едукација за медиумска и информациска писменост како алатка што ќе ги опреми поединците со вештини и знаења за критичко оценување на информациите што ги консумираат.

Живеејќи во ера на преоптовареност со информации, стана тешко да се разликува вистината од невистината секој ден. Количината на содржина што корисниците ја произведуваат секоја секунда е толку огромна што, како општество, постојано сме бомбардирани со нови информации, чијашто вистинитост честопати е многу сомнителна (O'Shaughnessy, 2020). Така, мисинформациите и дезинформациите наоѓаат соодветна средина за тестирање на нивното влијание. Дезинформациите се пораки чијашто намена е да измамат и да манипулираат, додека мисинформациите се лажни или неточни информации што се шират ненамерно. Мисинформациите би можеле да бидат дериват на дезинформации, но дезинформациите никогаш не би можеле да бидат последица на мисинформации. Сепак, и двете оставаат значителни последици во општеството. Добата на дезинформации наметнува нови механизми кои мора да ги следиме за да бидеме заштитени. Дезинформациите имаат намера да предизвикаат неединство и неизвесност и да го нарушат прогресивниот развој на една земја. Вули и Џозеф (2020) ја дефинираат дезинформацијата од перспектива на намера-

та како широк поим што обично се однесува на „намерната употреба на нерационални аргументи за да се поткопа некој политички идеал, да се разгори општествената поделба или да се поттикне политички цинизам“. Дефицитот на писменост за дигиталните медиуми е идентификуван како клучен фактор што го објаснува широко распространетото верување во мисинформациите на интернет (Brisola & Doyle, 2019). Нема да навлегуваме во причините за овие активности, но ќе се обидеме да рационализираме зошто медиумската и информациската писменост е неопходна во денешно време.

Образованието за медиумска и информациска писменост (МИП) е процес што им овозможува на поединците пристап, анализирање, оценување и размислување за информациите со кои се соочуваат. Овој процес стана суштинска животна вештина за човек да може да снајде во дигиталната ера. Образованието за МИП, исто така, се занимава со знаење како критички да се проценат информациите што се споделуваат и како тие да се користат за донесување издржани одлуки со помош на дигиталната технологија. Важноста на образованието за МИП е препозната од многу засегнати страни, меѓу кои се влади, едукатори и меѓународни организации, кои работат врз промовирање на образованието за МИП како суштинска животна вештина за граѓаните. УНЕСКО ја дефинира МИП како „знаење и вештини потребни за пронаоѓање, анализа, критичко оценување и генерирање информации во различни медиуми и контексти“ и нагласува дека образованието за МИП е од клучно значење за „промовирање култура на мир и одржлив развој“ (Singh et. al. , 2015). Веќе прифатена дефиниција за медиумската писменост е дека „Медиумската писменост е способност да се пристапи до медиумите и тие да се анализираат, оценуваат и креираат, во сите нивни форми“ (Pernisco, 2020).

Демократските земји во светот придаваат големо значење на медиумското образование во училишните програми. Покрај основните и средните училишта, универзитетите имаат клучна улога во развојот на посебни наставни програми



за воспоставување млади професионалци подготвени да се соочат со новите технолошки предизвици во информацискиот простор. Згора на тоа, одговорноста на универзитетите да негуваат култура на критичко размислување преку МИП ќе помогне во борбата против дезинформациите и ќе придонесе за поширока отпорност. Општество кое е медиумски и информациски писмено „го поттикнува развојот на слободни, независни и плуралистички медиуми и отворени информациски системи“ (УНЕСКО, 2011, стр. 20).

Врз основа на бројните извештаи од разни земји за злонамерни странски влијанија, ниту една држава не може да биде целосно отпорна на дезинформации. Сепак, нивото на чувствителност варира во зависност од внатрешните фактори во државата и нејзината геостратешка ориентација. Според Извештајот за ранливост на ГЛОБСЕК за 2021 година, Северна Македонија е класифицирана како најотпорна од земјите од Западен Балкан што се испитувани за рангирање во Индексот, со оценка 40/100. Меѓутоа, нејзиното општество е длабоко поделено на спротивставени политички табори и сè уште е ранливо (GLOBSEC, 2021). Оваа ранливост е присутна поради различни фактори, меѓу кои најважни се: заморот од пристапувањето во ЕУ и проруските ставови поради нејзиното словенско население. Други внатрешни фактори кои го прават општеството подложно на дезинформации се: мултиетничкиот карактер на општеството, којшто не се рефлектира целосно во функционирањето на државата, мултирелигискиот карактер на општеството, што им остава простор на странските актери, главно на државите, да се мешаат преку различни начини и методи, две строги линии кои ја делат политичката сцена: сè поприсутната етничка и идеолошка линија во македонскиот политички табор, што често се спојува со геостратешките усогласувања.

И покрај признавањето на важноста на образованието за МИП, има потреба од повеќе истражувања за да се разберат гледиштата на за сегнатите страни за образованието за МИП во високообразовните институции како неспорен

услов за успешна имплементација на образованието за МИП. Студијата за воведување медиумска и информациска писменост на Универзитетот на Југоисточна Европа (УЈИЕ) во Северна Македонија на Бајрами и сор. (2022) идентификува дека идните истражувања треба да опфатат поширока група професори и студенти на УЈИЕ, како и дека повторувањето на дистрибуцијата на истражувањето во различните периоди и распределбата на анкетата на подолг временски период би генерирале повеќе одговори од учениците. Исто така, беше истакната потребата од квалитативен истражувачки пристап со цел јасно да се идентификува мислењето на професорите и на студентите за предметот МИП. Тековната студија се обидува да ги надополни празнините идентификувани во претходното истражување.

Така, овој истражувачки труд има за цел да ги истражи перцепциите на професорите и на студентите за неопходноста и имплементацијата на образованието на МИП во ерата на дезинформации. Студијата ќе се фокусира врз перцепциите на професорите и на студентите за образованието за МИП на Универзитетот на Југоисточна Европа и неговото значење во ерата на дезинформации. Истражувањето ќе го истражи и нивното мислење за справување со феноменот на информациско нарушување преку воведување на новиот предмет за медиумска и информациска писменост.

Ова истражување е организирано како дел од проектните активности *УЈИЕ Студенти 5.0: Медиумска и информациска писменост во ерата на дезинформации*, имплементирани од Институтот Макс ван дер Штул при Универзитетот на Југоисточна Европа и во рамките на проектот YouThink, што е предводен од IREX и финансиран од УСАИД. Целта на овој проект е да се развие и да се унапреди медиумската писменост и информациските вештини кај студентите на Универзитетот на Југоисточна Европа преку формално образование, па оттука и воведувањето на медиумската и информациската писменост како изборен предмет за студентите од секој факултет



на Универзитетот на Југоисточна Европа. Исполот од проценката на потребите на клучните чинители (студенти на УЈИЕ, персонал, раководство) што беше предвидена како една од проектните активности е добивање точни повратни информации за перцепцијата и за ставовите на студентите, на вработените и на засегнатите страни во однос на воведувањето предмет за Медиумска и информациска писменост во универзитетските наставни програми.

Наодите од оваа студија даваат вредни сознанија за образованието за МИП на Универзитетот на Југоисточна Европа и помагаат да се зголеми консензусот за имплементација на МИП во сите високообразовни институции во Северна Македонија. Истражувањето исто така ќе даде увид во мислењето на професорите и на студентите за потребата од градење општествена отпорност преку МИП. Наодите од оваа студија ќе бидат особено корисни за едукаторите, за креаторите на политиките и за другите чинители во областа на образованието на МИП, но и општо во областа на високото образование.

## 2) МЕТОДОЛОГИЈА

Истражувањето е спроведено преку затворена анкета, со додавање уште едно отворено прашање со професори и студенти на Универзитетот на Југоисточна Европа. Анкетата е осмислена така што ќе собере податоци за перцепциите на професорите и на студентите за образованието за МИП и за неговото значење во ерата на дезинформации. Последното отворено прашање има за цел да собере подетални информации за нивното мислење за потребата од образование за МИП на УЈИЕ.

За ова истражување беше користен пристап со комбинација на квалитативни и квантитативни методи. Беа применети два прашалници за са-

мостојно пополнување, кои сочинуваат веб-заснована анкета на Google Forms за студентите и за академскиот кадар од Универзитетот на Југоисточна Европа, вклучувајќи го и раководството на Универзитетот на Југоисточна Европа. Двата прашалници беа испратени преку генеричка електронска адреса на универзитетот до додипломци и постдипломци, како и до академскиот кадар на УЈИЕ, во периодот јули – октомври 2022 година.

*Прашалникот за медиумска и информациска писменост (студенти)* беше дистрибуиран до студентите на додипломски и на магистерски студии при Универзитетот на Југоисточна Европа (УЈИЕ), преку електронска порака испратена на целата група на 5 октомври 2022 година. Прашалникот го пополнија 105 од 1937 додипломци и 833 активни студенти на магистерски студии во учебната 2022/2023 година. Тоа претставува примерок од 3,8 проценти од вкупниот број активни студенти во УЈИЕ.

*Прашалникот за медиумска и информациска писменост (Академски кадар на УЈИЕ)* беше дистрибуиран преку групна е-порака до целиот академски кадар на Универзитетот на Југоисточна Европа (УЈИЕ) на 8 јули 2022 година. Беа организирани прашања напишани на трите официјални јазици што се користат на УЈИЕ, албански, македонски и англиски, исто како и за студентите – почнувајќи од општи до конкретни. Целната публика на овој прашалник беше целиот академски кадар на УЈИЕ, а нивното учество е претставено во проценти. Прашалникот го пополни примерок од 50 отсто испитаници од вкупниот редовен академски кадар на УЈИЕ. Соодветно, на прашалникот одговорија 45 од 89 членови на редовен академски кадар на УЈИЕ, вклучително и високото раководство на универзитетот.



### 3) НАОДИ И ДИСКУСИЈА

#### Проценка на перцепцијата на професорите за вклучување предмет за медиумска и информациска писменост на УЈИЕ

Прашалникот го пополнија 45 од 89 членови на редовниот академски кадар на УЈИЕ и на неговото раководство. Поголемиот дел од испитаниците се од Факултетот за јазици, култури и комуникации, со 28,3 %, што е многу важен показател за оваа студија, од причина што најголемиот дел од професорите кои се дел од овој факултет ќе бидат предавачи по овој предмет и по идните предмети во областа на образованието за МИП. 6,6 % од испитаниците имаат високи позиции во раководството на УЈИЕ, што е важен показател за поддршката на образованието за МИП во УЈИЕ, како и за неговата одржливост во иднина. Истото важи и за процентот на менаџментот на факултетот, којшто изнесува 13 %. Нивното учество и поддршка се исто така од суштинско значење за имплементација на оваа иницијатива на сите соодветни факултети. Најмал број меѓу членовите на факултетот на УЈИЕ се оние од Факултетот за современи науки и технологии, што се толкува како нешто очекувано, со оглед на нивната професионална експертиза особено во областа на дигиталната писменост. Визуелниот состав на испитаниците е прикажан на табелата подолу (слика 1):



Слика 1. Состав на позициите на испитаниците

Членовите на академскиот кадар на УЈИЕ беа прашани за нивната перцепција за тоа колку често студентите се на социјалните мрежи и колку време минуваат на нив. 97,8 % од нив сметаат дека нивните ученици поминуваат премногу време на социјалните мрежи, додека само 2,2 % изјавиле дека не знаат. Не е евидентиран одговор со „Не“.

Мнозинството од академскиот кадар на УЈИЕ, 57,8 % смета дека студентите ги немаат потребните вештини за да се соочат со разни манипулации на социјалните мрежи. Само 15,6 % од нив сметаат дека студентите се опремени со вештини кои ги прават отпорни на разни онлајн манипулации.



Свесни дека манипулациите на интернет се присутни и неизбежни, не сметаат дека учениците не треба да поминуваат многу време на интернет; напротив, нивниот совет е да не веруваат во сè што ќе прочитаат на социјалните мрежи, туку критички да пристапат кон информациите пронајдени таму. Процентот на професори кои размислуваат вака е 84,4.

Целокупната перцепција за присуството и за честеноста на лажните вести на интернет е речиси едногласна. За да се истражи нивната перцепција за честеноста на лажните вести на социјалните мрежи, во анкетата е додадено и прашањето колку манипулативни информации кружат на социјалните мрежи. 93,3 % од професорите сметаат дека лажните вести се често присутни на интернет, а само 6,7 % мислат дека лажни вести повремено се наоѓаат на интернет.

Академскиот кадар во поголем процент, 91,1 %, смета дека нашиот универзитет треба да преземе активности за да ги направи студентите повнимателни во врска со заканите на интернет.

На прашањето „Што мислите дека им е потребно на студентите за да станат отпорни на заканите на Интернет?“ им беа дадени повеќе од една можна опција да го оценат своето мислење за потребите на студентите да станат поотпорни на заканите на интернет, со можност да додадат дополнителни опции. За три од дадените опции требаше само да се штиклира. Но за две од нив имаше можност да се додадат свои дополнителни опции на ова прашање. Поголемиот дел од одговорите, 32 одговори односно 71,1 %, посочиле дека, според нив, на студентите им се потребни критички вештини за пристап до интернет. 18-мина, или 40 % од испитаниците, одговориле дека на учениците им требаат подобри дигитални вештини. Поголем е бројот на професори кои сметаат дека на студентите им се потребни вештини за откривање лажни вести, со 25 одговори или 55,6 % од вкупниот број испитаници. Дополнителните опции што ги додале професорите по нивни избор беа дека на студентите им се потребни: редовни обуки за дигитална писменост

и дека треба да користат вештини за критичко размислување.

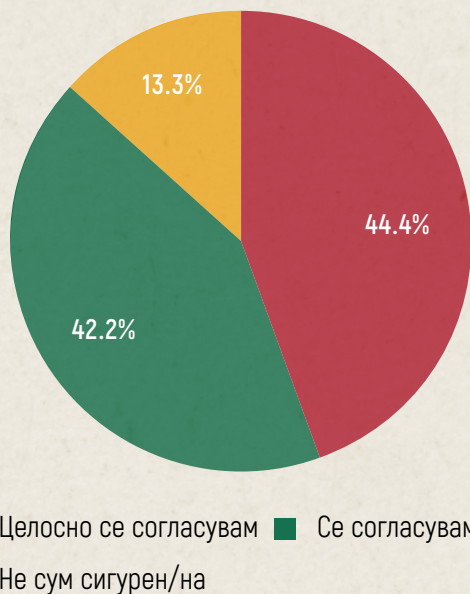
**Што мислите дека на студентите им е потребно за да бидат поотпорни на онлајн закани (може да изберете повеќе од една опција)?**



**Слика 2.** Перцепции на професорите за начините на градење на отпорноста на студентите

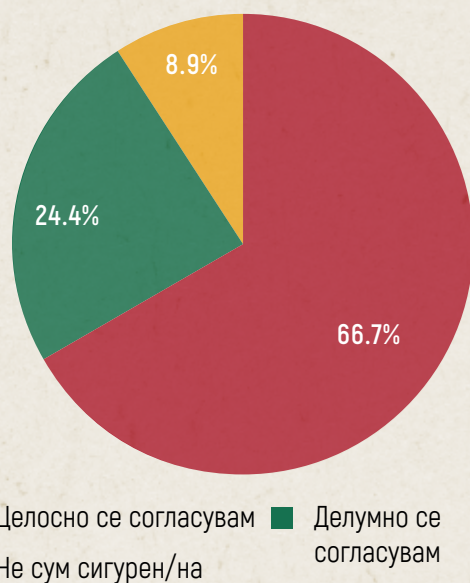
Ликертовата скала беше употребена за мерење на пристапот на испитаниците за додавање на предметот Медиумска и информациска писменост во наставните програми на универзитетот. Мнозинството од испитаниците (46,6 %), од кои 44,4% целосно се согласиле, а 42,2 % едноставно се согласиле, смета дека предметот треба да се додаде во наставните програми на универзитетот како еден од начините младите да станат поотпорни на дезинформации. Ниту еден од испитаниците не се изјаснил дека не се согласува или дека целосно не се согласува.





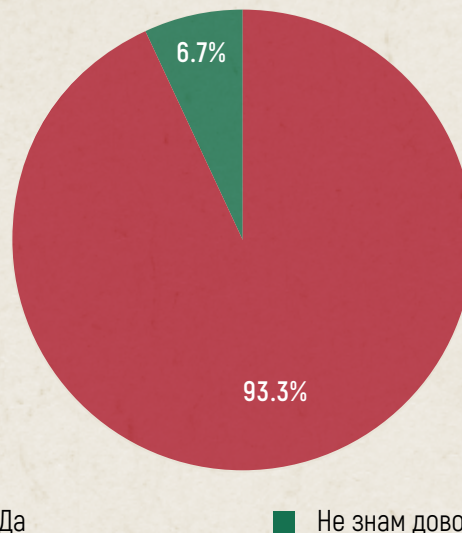
Слика 3. Согледувања на професорите за воведување на МИП како предмет во наставната програма на универзитетот

За конкретизирање на прашањето за ставот на професорите за воведувањето на МИП, испитаниците беа прашани дали сметаат дека УЈИЕ е универзитетот што треба да биде предводник во овој предизвик за младите и да понуди изборни предмети како Медиумска и информациска писменост. Мнозинството од испитаниците целосно се согласиле дека предметот треба да се додаде во наставните програми на УЈИЕ, а ниту еден од испитаниците не се согласува или целосно не се согласува.



Слика 4. Перцепциите на професорите за тоа УЈИЕ да биде предводник во воведувањето на образованието за МИП

Општиот наод е дека 93,3 отсто од академскиот кадар на УЈИЕ кој учествувал во истражувањето би ја поддржал иницијативата за воведување МИП како предмет во наставните програми на универзитетите, а ниту еден од испитаниците не одговорил „Не“.

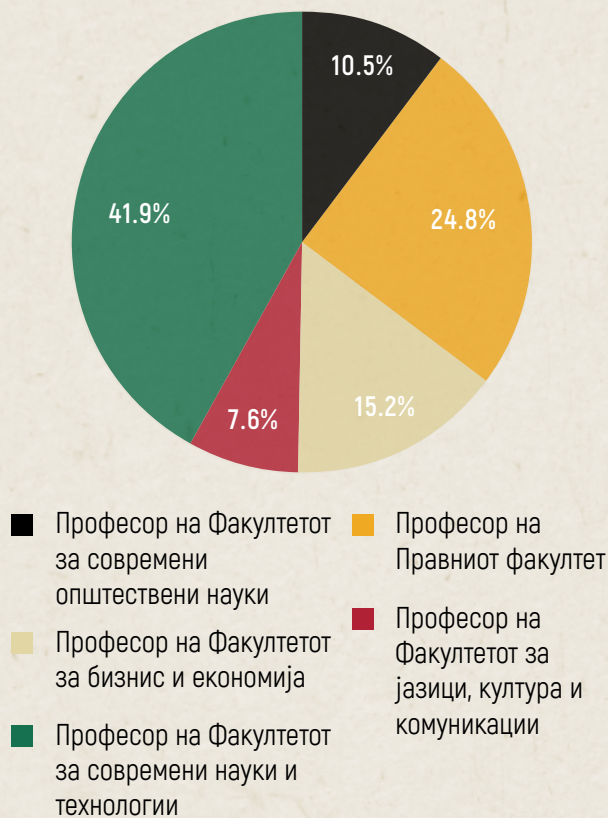


Слика 5. Поддршка на професорите на УЈИЕ за иницијативата за образование за МИП

Проценка на перцепцијата на студентите за вклучување на предметот за Медиумска и информациска писменост на УЈИЕ

**Прашалникот за медиумска и информациска писменост (студенти)** беше дистрибуиран до студентите на додипломски и на магистерски студии при Универзитетот на Југоисточна Европа (УЈИЕ) преку групна е-порака. Прашалникот беше организиран почнувајќи од општи до конкретни прашања. Прашалникот го пополнија 105 од 1937 дипломирани и 833 магистерски активни студенти во учебната 2022/2023 година. Прашалникот го пополниле 58 % женски и 40 % машки испитаници, додека 2 % не сакале да го кажат својот род. Прашалникот го пополниле најмногу студенти на додипломски студии, 87,6 отсто, а помалку магистранти – 12,4 отсто. На прашалникот одговориле студенти од пет факултети на УЈИЕ. Табелата подолу (слика 6) ја покажува нивната застапеност во проценти. Со поголема стапка на прашалникот одговориле студентите од Факултетот за современи науки и технологии (42,9 %), а потоа студентите од Правниот факултет.





Слика 6. Застапеност на факултетите на студентите на УИЕ

Очекувано, повеќето студенти дневно поминуваат многу време на интернет, 2 – 7 часа дневно е опција која ја избрале 71,4 % од испитаниците. Најголемиот дел од студентите, 88,6 %, сметаат дека често има лажни вести на интернет. Никој од студентите не смета дека лажните вести ретко или никогаш не се на интернет, а само 11,4 % сметаат дека понекогаш има лажни вести на интернет.

Најголем дел од студентите се уверени дека ги имаат потребните вештини за справување со различни манипулации на интернет, така одговориле 64,8 % од нив. Само 5,7 % сметаат дека ги немаат потребните вештини за да се соочат со манипулациите на интернет, а 27,5 % не знаат дали ги имаат потребните вештини. Сепак, студентите сметаат дека постои потреба да се биде отпорен на онлајн заканите и, со поголема стапка, студентите мислат дека им требаат вештини за идентификување релевантни извори на интернет, проследени со вештини за откривање лажни вести и со подобри дигитални вештини и критичка способност за пристап до интернет, со

цел да се стане отпорен (видете Слика 7 за резултати).

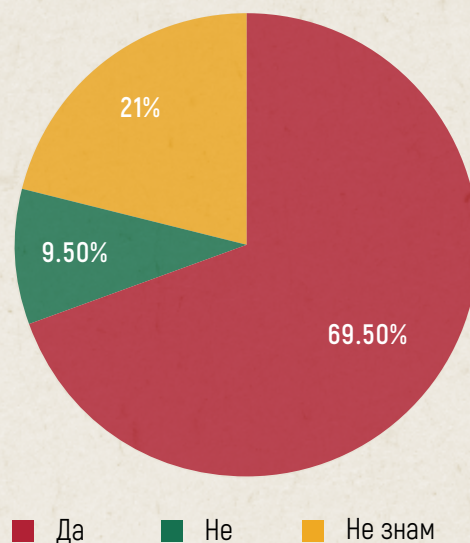
Што мислите дека на студентите им е потребно за да бидат поотпорни на онлајн закани (може да изберете повеќе од една опција)?



Слика 7. Перцепција на студентите за потребата од отпорност на онлајн заканите

За да се оцени нивното мислење дали би сакале да имаат можност да развијат вештини за критички пристап на интернет за време на своите студии, беше вклучено следното прашање. 70 % од студентите би сакале да имаат таква можност (видете Слика 8).

Дали би сакале да имате можност за развивање на вештини за критичко користење на интернет во текот на вашите студии?

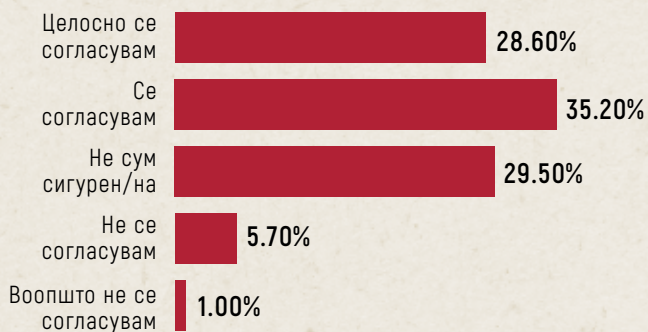


Слика 8. Перцепција на студентите за развивање вештини за критички пристап до интернет



Згора на тоа, 70,5 % од студентите сметаат дека нашиот универзитет треба да направи нешто за да ги освести студентите за овие онлајн закани. Еден од начините да се направат студентите отпорни на дезинформации е да се вклучи предметот Медиумска и информациска писменост во наставните програми на универзитетот. Повеќето од студентите се согласуваат со ова, а само 6,7 % не се согласуваат (види Слика 9 за подетални резултати).

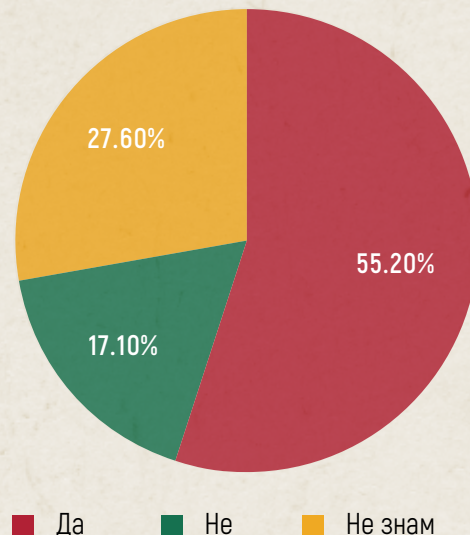
**Дали сметате дека еден од начините на кои може да станете поотпорни на дезинформации е вклучувањето на предметот Медиумска и информациска писменост на вашиот факултет?**



**Слика 9.** Согледувања на студентите за воведување МИП на Универзитетот

Последното затворено прашање имаше за цел да ја оцени желбата на студентите за избор на предметот Медиумска и информациска писменост како изборен предмет кога ќе се понуди во иднина. 55,2 % од студентите би ја избрале Медиумската и информациската писменост како изборен предмет доколку се понуди таква можност на нивниот факултет (Слика 10).

**Дали би го одбрале како изборен предметот Медиумска и информациска писменост?**



**Слика 10.** Перцепција на студентите за избор на МИП како изборен предмет

### Мислења на професорите и на студентите на УЈИЕ за предметот Медиумска и информациска писменост

Консултативниот Прашалник за академскиот кадар на УЈИЕ и Прашалникот за студентите на УЈИЕ опфатија едно отворено прашање како форма на квалитативна оценка на нивното мислење за воведување на предметот Медиумска и информациска писменост во наставните програми на универзитетот. Во делот „Дополнителни коментари“, подолу презентираме некои од најрелевантните ставови на академскиот кадар:

*Мислам дека тоа е извонредна идеја и од заемна корист за сите, особено за културниот диверзитет.*

*Секоја иновација за подигање на свеста на новите генерации како и нивна подготовка ја сметам за вредна!*

*Медиумското образование треба да биде задолжителен предмет на Универзитетот.*



Мислам дека младите треба да се едуцираат да ги селектираат информациите на социјалните мрежи.

Темата е доста деликатна и овој предмет или барем едно предметно поглавје треба да се обработува во програмите за прва година, што е можно поскоро.

Студентите, исто така, ревностно дадоа свои мислења за тоа колку е важно да станат отпорни преку воведувањето ваков предмет во нивните наставни програми. Некои од нивните ставови се претставени подолу:

Би го избрал како избран предмет, но ние на Факултетот за современи науки и технологии имаме многу часови неделно, па да се додаде уште еден час е малку премногу.

Лажните вести на Интернет претставуваат голема закана за развојот на критичкото мислење на студентите и професорите. Секој може да падне во замката, со ризик да развие погрешен концепт или мислење за тоа како функционираат работите. Медиумската и информациската писменост е добар начин да се намали тој ризик.

Наместо да користат некакви блогови и социјални медиуми за секоја информација, луѓето мора да читаат цели книги и вистински студии доколку сакаат непристрасно мислење за прашањата што ги имаат. Предметот што ќе ги научи како правилно да читаат книги и да уживаат во читањето многу поделотворно би им помогнал на студентите да научат како да добиваат информации од изворот, за разлика од пристрасните информации од втора рака, што се наоѓаат на интернет. Читањето книга може да ви помогне да изградите свои индивидуалистички мислења за одредени теми, додека со медиумите едноставно ќе ви биде препорачана едната страна од приказната што алгоритмот постојано ви ја прикажува, што ќе ви оневозможи да излезете од јамката на дезинформации и

лаги, затоа што не сте изложени на вистински содржајни информации што ви користат, туку на кратки, нецелосни наслови напишани од луѓе кои сакаат да заработат пари и кои се некомпетентни да ги претстават тие свои тврдења. Предмет што се заснова на книгата на Мортимер Џ. Адлер наречен „Како се чита книга“ (Mortimer J. Adler book, *How to Read a Book*) може да им помогне на студентите во нивниот живот и во текот на нивната академска кариера...

Вреди затоа што сега животот не бомбардира со вести, на телефон, на ТВ, преку гласините што ги слушаме околу нас, секој ден сме опкружени со многу лажни вести. Овој месец наидов и слушнав за бројни примери каде што на луѓе им се нуди работа на телефон, работејќи онлајн и потоа им бараат некои лични податоци кои секој ги испраќа за да си ги подигне парите и тие информации се продаваат на „темната мрежа“ (dark web). ...Мислам дека лажните вести се одразуваат на нашите животи. Исто така, треба да знаеме колку треба да му веруваме на интернетот.

Начините и модалитетите на имплементација на образованието за МИП и содржината на предметот остануваат предмет на разгледување во идните истражувања кои би можеле да се случат по првата година од имплементацијата на образованието за МИП на Универзитетот на Југоисточна Европа, но не треба само тоа да се истражи. Компаративно истражување со имплементацијата на образованието за МИП во други високообразовни институции во Северна Македонија ќе биде од дополнителна вредност на идните заеднички истражувања на теренот.

## 4) ЗАКЛУЧОЦИ

Универзитетите се промотори на промените што се случуваат во секое општество, особено на иновативните идеи, кои често се карактеризи-



раат како револуционерни. Тие се моделите кои се следат и кои создаваат трендови во однесувањето во општеството. Универзитетите имаат соодветна инфраструктура, ентузијазам и соодветни средини за генерирање, но и за спроведување конкретни решенија, кои се многу полесни за имплементација во заедницата. Тие се главни акцелератори на многу општествени промени и креатори на нацрт-политики кои се спроведени и во моментот се спроведуваат во одредени земји, но и на глобално ниво. Со оглед на тоа, живеејќи во ерата на дезинформации, улогата на универзитетите станува уште позначајна за едуцирањето генерација која е професионално опремена да се соочи со информациските предизвици, како и да промовира критичко размислување во секој чекор како демократска вредност на еластично општество. Медиумската и информациската писменост во денешно време претставува суштинска животна вештина за критичко оценување на информациите и за одлучување со согледување на аргументите.

Студентите и кадарот на Универзитетот на Југоисточна Европа го перципираат овој универзитет како уникатна академска и научна средина, бидејќи вклучува интердисциплинарни студиски програми, локални и меѓународни основачки рамки, научни и истражувачки институти и студенти кои доаѓаат од регионот на Југоисточна Европа и пошироко. Оваа средина ја трансформира институцијата во важен фактор во справувањето со важни теми кои имаат влијание врз општеството. УЈИЕ веќе извесно време се докажа како модел за имплементација на новите трендови во високото образование и е пионер во многубројни иницијативи во областа на високото образование. МИП е еден од нив. Од 2019 година, УЈИЕ, преку својот истражувачки институт Макс ван дер Штул, го формираше Истражувачкиот кластер за медиумска писменост и дезинформации во рамките на Групата за општествени науки, која спроведува истражувачки проекти во оваа интердисциплинарна област. Кластерот, исто така, беше промотор на идејата за едукација за медиумска информациска писменост како начин за градење отпорни студенти способни да се борат против дезинформациите.

Ова истражување ја оправда иницијативата за воведување Медиумска и информациска писменост како изборен предмет за студентите од секој факултет на Универзитетот на Југоисточна Европа и го покажа значењето на воведувањето на овој предмет преку перцепциите на професорите и на студентите на УЈИЕ.

Податоците од прашалникот за персоналот (n=45) сугерираат дека мнозинството членови на академскиот кадар на сите факултети и институти на УЈИЕ го перципираат образованието за медиумска и информациска писменост како еден од начините младите да се направат отпорни на дезинформации. Исто така, студентскиот прашалник (n=105) покажа слични резултати. Студентите на УЈИЕ ја истакнаа својата желба за воведување на медиумската и информациската писменост како изборен предмет во своите наставни програми, како еден од најдобрите начини да станат отпорни на дезинформации на интернет.

Од наодите и резултатите од двата прашалници, како и од нивните мислења наведени во отворениот дел, може да се заклучи дека постои соодветна средина за имплементација на МИП во наставните програми на УЈИЕ. Мнозинството студенти ја истакнаа својата желба за воведување на медиумската писменост и информирање како изборен предмет во своите наставни програми, како еден од најдобрите начини да станат отпорни на дезинформации на интернет. Резултатите од прашалникот со академскиот кадар на УЈИЕ ги поддржаа перцепциите на студентите во однос на нивната потреба да развијат вештини кои ќе им помогнат да се справат со различни манипулации на интернет како начин да станат отпорни на онлајн заканите. Дополнително, учеството и ставовите на поддршка на раководството на персоналот на УЈИЕ е важен показател за обезбедување успешна имплементација на образованието за МИП во УЈИЕ, како и неговата долгорочна одржливост во иднина.



## КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

---

1. Bajrami, D., Halili, A., Palloshi Disha, E., & Ibrahim, Sh. (2022). Media Literacy Education at the University Level: A Case study of the South East European University (SEEU). *Kairos: Media and Communication Review*, no. 1, vol 1, Institute of Communication Studies, 2022.
2. Brisola, A. C., & Doyle, A. (2019). Critical Information Literacy as a Path to Resist "Fake News": Understanding Disinformation as the Root Problem. *Open Information Science*, 3(1), 274–286. <https://doi.org/10.1515/opis-2019-0019>
3. GLOBSEC. (2021). *Vulnerability Index 2021 North Macedonia. November*, [http://www.vulnerabilityindex.org/src/files/Globsec\\_VI\\_NMacedonia-Report\\_online.pdf](http://www.vulnerabilityindex.org/src/files/Globsec_VI_NMacedonia-Report_online.pdf)
4. O'Shaughnessy, N. (2020). *From disinformation to fake news: Forwards into the past*. SAGE Publications Ltd, <https://dx.doi.org/10.4135/9781526477170>
5. Pernisco, N. (2020). *Media Literacy: An Essential Guide to Critical Thinking Skills for Our Complex Digital World* (3rd ed.). Understand Media.
6. Singh, J., Culver, S. H., Grizzle, A., & Yee, S. J. (2015). *Media and Information Literacy for the Sustainable Development Goals*. Van Duuren Media.
7. UNESCO. (2011). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers: Curriculum and Competency Framework*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
8. Woolley, S., & Joseff, K. (2020). *Demand for Deceit: How the way we think drives disinformation*. Washington: National Endowment for Democracy, International Forum For Democratic Studies.





## АЛБУЛЕНА ХАЛИЛИ

Албулена Халили е научен соработник/доцент во Институтот Макс ван дер Штул, Универзитетот на Југоисточна Европа. Таа го води кластерот за истражување на медиумска писменост и дезинформација. Исто така, таа е координатор на Fakespotting, Еразмус+ проект за дигитална и информациска писменост, како и на проектот SEEU Students 5.0: Медиумска и информациска писменост во ерата на дезинформации финансиран од УСАИД.



## ЕДЛИРА ПАЛОШИ ДИША

Едлира Палоши Диша е истражувачки асистент/наставен асистент во Институтот Макс ван дер Штул. Таа е истражувач во проектот Еразмус+ „Fakespotting“ и член на Кластерот за истражување на медиумска писменост и дезинформации. Таа, исто така, работи како заменик/управен уредник во универзитетското списание SEEU Review, издавано од De Gruyter. Таа го одбрани магистерскиот труд за дезинформации како алатка во политичките кампањи во Северна Македонија. Во моментот, таа е студент на докторски студии на програмата Медиуми и комуникации на Факултетот за јазици, култури и комуникации, при УИЕ.



## ДЕМУШ БАЈРАМИ

Демуш Бајрами е вонреден професор и декан на Факултетот за јазици, култура и комуникација на Универзитетот на Југоисточна Европа. Докторирал општествени науки, а дисертацијата му била на тема: „Улогата на социјалните медиуми во политиката“. Тој е и виш истражувач во кластерот за истражување на медиумска писменост и дезинформации, при УИЕ.



## ШЕМСЕДИН ИБРАХИМИ

Шемседин Ибрахими е истражувачки асистент во проектот Еразмус+ „Fakespotting“ и член на Истражувачкиот кластер за медиумска писменост и дезинформации во рамките на Институтот Макс ван дер Штул на Универзитетот на Југоисточна Европа. Ибрахими дипломирал новинарство на Универзитетот во Тирана. Во периодот 2000-2004 година бил координатор на Здружението на новинарите на Македонија за регионот на северозападна Македонија. Моментално работи во Канцеларијата за односи со јавноста на Универзитетот на Југоисточна Европа во Тетово.